

Evlilik Öncesi İlk Akit

Nişan

EVLİLİĞE GİDEN YOLUN İLK DURAĞI OLAN NİŞAN, OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E UZANAN SÜREÇTE İKİ GENCİN VERDİĞİ SÖZÜN ÖTESİNDE AİLELERİN, MAHALLELERİN, HATTA DEVLETİN GÖZETİMİ ALTINA GİREN, TABİRİ CAİZSE YARI-RESMÎ BİR KURUMDU. İMAMLARIN VERDİĞİ İZİNNAMELERDEN HİRİSTİYANLAR İÇİN KİLİSE DUVARLARINA ASILAN LİSTELERE, HUKUKÎ DÜZENLEMELERDEN HALK ARASINDAKİ ÖRFİ UYGULAMALARA UZANAN BU ÇOK KATMANLI GELENEK, DİNÎ VE HUKUKÎ AÇIDAN BAĞLAYICILIĞI DEĞİŞKENLİK GÖSTERSE DE TOPLUMSAL DÜZENİN VAZGEÇİLMEZ BİR UNSURUYDU. İŞTE MEKTUP, İZİNNÂME VE FOTOĞRAFLARDAN HAREKETLE NİŞANIN KÂĞIDA YANSIYAN ÇEHRESİ...



**Enver
Beşinci**

Araştırmacı
Koleksiyoner

İz, işaret, alamet, simge gibi anlamlar taşıyan “nişan” kelimesi, “evlenmeleri uygun olan iki kişinin karşılıklı evlilik vaadinde” bulunmasını ifade eder. Bu nedenle nişanlanma, evliliğe karar vermeden önce tarafların birbirini tanıma ve çıkabilecek ailevi sorunları aşgariye indirme safhası olarak değerlendirilir.

Osmanlı hukuk geleneğinde nişanlanma sürecinin çeşitli evreleri için “hitbe” (istek) kelimesi kullanılmıştır. Bu terim, genellikle erkeğin kadına ya da ailesine evlilik teklifinde bulunması anlamına gelir. Musevilikte “iruşin”, Hıristiyanlıkta “gesbsag” (yarım nikâh) olarak bilinen nişan, İbranicede “nēš”, Aramice-Süryanicede “nišā”, Akatçada “nişu”, Ermenicede ise “nşan” şeklinde geçer.

“Mâni-i şer’isi yok ise”

Nişan, nikâh gibi bağlayıcı bir akit değildir. Taraflara birlikte yaşama hakkı tanımaz. Nişanlılık dönemi hem çift arasında karşılıklı tanıma hem de aileler arası uyumsuzlukla-



Filistin Cephesi Nablus'tan Topçu Binbaşı'nın, kızı Aliye Musavver Hanım'ı nişanlandığı damadına 14 Ocak 1917 tarihinde yazdığı mektup

Sahra Topçu Binbaşı olan baba, kızıyla nişanlanacak damat adayına yazdığı bu mektupta, kızının nişanını öğrenmenin tarifsiz mutluluğu içinde olduğunu belirtiyor. Dört yıldır süren savaşın henüz sona ermediğini ve bu yüzden de yavrusunun mürüvvetine bizzat katılmadığı için hasret gözyaşları döktüğünü dile getiriyor. Bir baba olarak kızını evleneceği kişiye layık biri olarak yetiştirdiğini, çok nazlı bir şekilde büyüttüğünü, eşini bahçiyar ve mesut edebilmesi için terbiyesine ihtimam gösterdiği yavrusunu önce Allah'a, sonra da kendisine teslim ve emanet ettiğini belirtiyor.

@ Semavî Dinlerde Nikâh Akitleri Koleksiyonu / Enver Beşinci

rın önceden fark edilmesine imkân tanır. Aynı zamanda taraflardan biri hakkında evlenmeye engel bir durum varsa, nişan vasıtasıyla bu durum çevre tarafından fark edilebilir. Böylece geçersiz sayılabilecek bir evlilik daha en başından önlenmiş olur.

Nitekim “münâkehât izinnâmesi” belgelerinde yer alan “mâni-i şer’isi ve efrâd-ı asâkir-i şâhânedede nikâhlısı ve nişanlısı yok ise” ifadesi bu amaca hizmet eder (bkz. Belge-1). Asıl hedef, nişanlanan veya evlenen çiftlerin bu durumlarının ilân yoluyla kamuya bildirilmesidir.

Osmanlı'da mahalle muhtarı ve imamlarından istenen izinnâme bilgileri, nişanlı ya da nikâhlı kızların başka biri tarafından istenmesini önlemeye yönelikti. Hıristiyanlar arasında da benzer bir uygulama

vardı. Nişanlı kızların isimleri kilise duvarına yazılarak kamuya açık hâle getirilirdi.

Cumhuriyet döneminde bu uygulama, evlenme ilânlarının belediyelerde askıya çıkarılmasıyla sürdürüldü. Ancak 2014 yılında yapılan bir düzenlemeyle, “Evlendirme Yönetmeliği”ne eklenen bir hüküm doğrultusunda “evlenme kararının ilanına lüzum yoktur” ifadesiyle ilân şartı kaldırılmış oldu (29/12/2014–2014/7126 K./Madde 21).

Osmanlı Aile Hukuku Kararnâmesi'nde nişan

Nişanlılık kavramı, ilk kez 1917 tarihli Osmanlı Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'nde yer aldı. Kararnâmenin ilk maddesi, “Nişanlanmakla veya vaat ile nikâh mün’akit olmaz” diyerek ni-



Bergama'da, sokakta yapılan nişan merasimi

Nişan yüzükleri genelde ince kırmızı bir kurdele ile birbirine bağlanıp bir tepsi içerisinde getirilir. Bu, nişan merasiminin en önemli aşamasıdır. Anadolu'da nişan merasimleri, aile arasında sadece bir yüzük takma şeklinde veya bir salonda, kalabalık davetliler huzurunda yapıldığı gibi birçok yerde mahalle meydanı veya sokakta da yapılabilmektedir. Fotoğraflarda, Bergama'nın Yuntdağ/Tavukçukuru köyünde 1973 yılında yapılan nişan ve takı merasimi görülmektedir. (Fotoğrafların temininde katkılarından dolayı İbrahim Çaltı dostuma teşekkür ederim.)

@ Semavî Dinlerde Nikâh Akitleri Koleksiyonu / Enver Beşinci

şanla nikâhın birbirinden ayrıldığını açıkça ortaya koydu. Hitbe (söz kesme) merasimi tanımlanırken hediyelerin ve mehre sayılanların iadesi gibi detaylar da açıklığa kavuşturuldu. Tazminat hakkı ise açıkça düzenlenmeyip içtihatlara bırakıldı.

Bir kısım hukukçuya göre nişanlanma, evlenmenin esaslı bir ön safhası olarak düşünülmekte, dolayısıyla bu müessese, âmir hükümlerle tanzim edildiği için nişanlanma olmaksızın evlenme imkânsız görülmektedir. Bununla birlikte evlenmenin muteber bir şekilde akdedilebilmesi için mutlaka önce bir nişan merasimine veya başka bir muameleye ihtiyaç bulunmadığını söylemek mümkündür. Zira evlenmeden önce bir vaat olsa da bundan birçok hukukî meseleye mesnet teşkil edecek bir hukukî prensip

çıkarmaya ve “nişansız nikâh olmaz” demeye imkân yoktur.

Nişanlanmanın evlenmeye icbar edici niteliğinin bulunup bulunmadığına gelince, eski Cermen Hukuku ile 1917'den önceki Katolik hukukunda, nişanlıların evlenmeye zorlanması kabul edilmiştir. Yeni Medeni Kanun'unuzun 119. maddesi ise “Nişanlılık, evlenmeye zorlamak için dava hakkı vermez” şeklinde düzenlenerek hâkime, hiç kimseyi evlenmeye zorlama yetkisi vermemiştir. Ancak nişan haklı bir neden olmaksızın bozulduysa ya da bozulması bir tarafa yükletilebiliyorsa, kusurlu olan taraf, dürüstlük kuralları çerçevesinde diğer tarafa yaptığı harcamaları ve fedakârlıkları karşılayacak şekilde tazminat ödemekle yükümlü tutulmuştur.



Damat İhsan Fuat Efendi'nin 1919 tarihinde nişanlisına armağan ettiği gümüş paranın da takılı olduğu "Izdivaç Hatırası".
@ Semavî Dinlerde Nikâh Akitleri Koleksiyonu / Enver Beşinci



İşgal dönemi nişanlıya hatıra

Mehmet Nail Efendi'nin, nişanlısı Ulviye Hanım'a İstanbul'un İngiliz işgali dönemi 8 Haziran 1922 tarihinde armağan ettiği, “hatıra-ı izdivaç” gümüş paralı kartı.

@ Semavî Dinlerde Nikâh Akitleri Koleksiyonu / Enver Beşinci

İslâm Hukuku'na göre de nişan bağlayıcı bir akit değildir ve evlenmeye icbar edici bir hukukî niteliği bulunmamaktadır. Ancak akdi mânada hukukî sonuçlar doğurmamakla birlikte ahlâkî, vicdanî ve örfî bağlayıcılığı olan bazı sonuçlar doğurabilir.

Kaynakça:

- Acar, İbrahim. “İslam Hukuku Açısından Nişanlanma”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.23, 2005.
- Aydın, Mehmet Âkif, *İslam Osmanlı Aile Hukuku*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Yayınları, 1985.
- Beşinci, Enver, *Semavî Dinlerde Nikâh Akitleri*, C.1, “İzinnâmeler (Nikâh-Mehir-Boşanma)”, baskı hazırlığında.
- Çolak, Ali. “Hadis Temelli Anadolu Düğün Âdetleri”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012.
- Has, Şükrü Selim. “Nişanın Bozulmasının Hukukî ve Dini/Ahlâkî Neticeleri”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006.
- Türkdoğan, Belma, “Türkiye’de Aile Araştırmaları”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, c-1, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.
- Türkdoğan, Orhan, “Aile Sosyolojisi Modeli”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, C.1, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.